

suis parœciis audire vel celebrare; moriens in habitu Fratrum Minorum purgatorii pœnas evadere; Mendicantibus fas esse confessionem omnium audire et pœnitentibus impendere absolutionem, facultate nec obtenta, nec petita ab episcopis, atque his nefas esse aliquorum criminum, præter casus in jure expressos, absolutionem sibimet reservare. Cum multorum scandalo auditæ sunt intempestivæ quæstiones, nimio exagitatæ fervorè, ut Joannis Parvi de licita tyrannorum occisione, et quæ diu viguit inter Fratres Prædicatores ac Minoritas de separatione divinitatis a Christi sanguine in Parasceve e corpore effuso.

Verum institutis regularium amplitudo et decor accessit. Etenim anno 1419¹ S. Bernardinus Senensis ad rigidiorum vendi formam revocavit Fratres Minores, unde nuncupati sunt *Observantes*. Cisterciensibus non procul a Toletis, anno 1425, pristinum indidit spiritum *Martinus Vargas*. Francisca Romana moniales, quæ Romæ vocantur *Turris Speculorum*, instituit anno 1433 sub regula monachorum M. Oliveti. Ordinis Minorum anno 1435 fundamenta posuit S. *Franciscus* de Paula. In Augustiniana familia anno 1444 instituerunt² congregationem insubricam *F. Joannes Rochus* Papiensis et *B. Georgius* Cremonensis, curante *Gerardo* Ariminensi priore generali. Congregationem alteram, S. Mariæ Consolationis nuncupatam, instituit anno 1473 *B. Joannes Baptista Podius* Genuensis. Clerici regulares, quos *Barnabitas* vocant, propagari cœperunt anno 1484.

Ex pluribus ordinibus equestribus duos nobiliores commemorabo dumtaxat: nimirum *Velleris Aurei* et *S. Mauriti*. Pri-

¹ Duæ congregationes brevitatis causa prætermittuntur, canonicorum regularium, ab Ecclesia S. Donati in *Scopeto* nomine *Scopetorum*, sæculo ineunte instituti a F. Stephano, Senensi, ord. Erem. S. P. Augustini. Et congregatio *S. Justinæ*, ord. S. Benedicti, sub initio pariter hujus sæculi instituta Patavii. Eremitarum montis Fesulani meminimus superiori capite.

² Dominicus Ant. Gandolfi, pag. 231, diss. *Hist. de CC. script.* initia hujus congreg. refert ad annum 1438: *Georgium* Cremonensem auctorem principem facit. Hunc plures (Graveson etiam, ac noster Florez) falso appellant Gregorium.

mus auctorem habuit Philippum II, Burgundiæ et Brabantiaë ducem, anno 1430; alter Amadeum VIII, ducem Sabaudiaë, de quo in superioribus plura, anno 1434.

Relati solemnibus cæremoniis inter sanctos fuerunt ab Eugenio IV anno 1446¹ *Nicolaus Tolentinas*; a Nicolao V an. 1450 *Bernardinus Senensis*; a Callisto III anno 1455 *Vincentius Ferrerius*, et anno 1457 *Osmundus*, ep. sarisberiensis; a Pio II anno 1461 *Catharina* Senensis; a Sixto IV anno 1481 *Berardus*, aliique fratres Minores, anno 1420 martyrium perpassi Marochii; anno 1482 Ecclesiaë doctor *Bonaventura*, atque ab Innocentio VIII anno 1485 *Leopoldus* Austriacus.

Annum jubilæi, quem Bonifacius VIII singulis annis centenis, Clemens VI quinquagesimis, et Urbanus VI trigesimis tertius, ut alibi diximus², statuerant esse celebrandum, Nicolaus V rursus ad annos quinquagesimos revocavit, et Sixtus IV ad 25, ut servatur hætenus, coarctavit. Celebratus est itaque anno 1475. Rosarii B. M. V. devotio, auctore *B. Alano*, circa annum 1473 cœpit ardentius exerceri et propagari, ut constat ex laudati pontificis Sixti IV constitutione xviii.

APPENDIX

SIVE RERUM ALIARUM HISTORICARUM COMPLEXIO.

A regum nominibus et ab imperio Turcarum hanc syllogem auspicamur, bellorum exitus, eventus alios et litterarum fortunam subjicientes. Galliarum rex *Carolus VI* anno Christi 1422 migravit e vita. Huic successit *Carolus VII* anno 1461. Tum regnavit *Ludovicus XI* ad annum usque 1483. Deinde *Carolus VIII* usque ad annum 1498 regnum administravit. Successor ejus *Ludovicus XII* anno 1515, cum mortali vita terrenum regnum absolvit.

¹ Nicolaus inter sanctos relatus est die 5 junii, in festo Pentecostes. Sumptum ab Augustinianis factum excessisse summam aureorum quinque mille scribit quoque Ciaconius. Extat inter Eugenii IV numismata unum cum inscriptione: *Nicolai Tolentinatis sanctitas celebris redditur. Sic triumphant electi.*

² Sæc. XIII et XIV, cap. vi.

In Hispaniis post Henricum III, qui obiit anno 1407, Castellæ et Leonis regnum gubernarunt *Joannes II* et *Henricus IV*. Eo autem absque virili prole defuncto, soror ipsius *Isabella*, nupta Ferdinando V, principi aragonensi et regi Siciliae. Ita ex duobus regnis Castellæ et Aragoniæ una Hispaniarum monarchia facta est anno 1474. *Ferdinandus* autem V migravit e vita an. 1516. Regnaverunt vero in Aragonia ab an. 1410 *Ferdinandus*, *Alphonsus* et *Joannes*, frater Ferdinandi V, cui nuptam diximus Isabellam; atque in regno Navarræ post Carolum *Nobilem*, *Blanca*, *Joannes I*, *Eleonora*, nupta Gastoni, comiti Septimanorum sive Occitaniæ, *Franciscus Fuxiensis*, nepos Gastonis, cognominatus *Phœbus*, atque *Catharina* item Fuxiensis, qua nupta Joanni Alberto, etiam regnum navarrense anno 1512 conjunctum est monarchico Hispaniarum principatui. Lusitaniæ regnum, post obitum Joannis I, administrarunt *Eduardus*, *Alphonsus V*, *Joannes II* et *Emmanuel I*, cui anno 1521 successit *Joannes III*¹.

Bajazethe a Tamerlane devicto anno 1402, die 28 julii, Turcæ attriti et principe destituti a Græcis Constantinopoli, quam obsidione vallaverant, fuerunt expulsi; atque Tamerlane ad Indos reverso, præficitur *Isa Bajazethis* filius. At is a fratre *Emir-Soleimane*, seu *Solimano I*, bello vincitur et occiditur. *Solimanus* a Mousa fratre laqueo perimitur anno 1412. Eodem mortis genere ab altero fratre, nempe Mahumete, *Mousa* tollitur e vita. *Mahumetes* hujus nominis I anno 1422 debitum naturæ persolvit. Ei successit *Amurathes II*, qui non semel a *Schanderbejo* bellis lacessitus, anno 1450 vitam, imperiumque dimisit. Imperium deinde occupavit *Mahumetes II*, dominator Asiæ, duorum imperiorum, C. P. ac Trapezuntini eversor, anno tandem 1481, et ipse fato peremptus. Hujus filius et imperii hæres, *Bajazethes II*, a proprio filio *Selimo* armis

¹ Cœperunt regnare in Anglia anno 1413 *Henricus V*, anno 1422 *Henricus VI*, anno 1483 *Eduardus*, eodem anno *Richardus III*, anno 1485 *Henricus VII*, et anno 1509 *Henricus VIII*, auctor schismatis. In Polonia autem anno 1434 *Uladislaus V*, anno 1444 *Casimirus IV*, anno 1492 *Joannes Albertus*.

coactus cessit imperium, et ejusdem filii opera veneno extinctus est an. 1512.

Memorato Turcarum imperio, gesta ab iis contra christianos bella sequuntur. Itaque anno 1425 irruerunt in regnum Cypri, illud vastarunt, Venetorum imperatorem Ragonettum Priulium crudelissime interfecerunt; proximo anno occuparunt Nicosiam capto rege, quem anno 1427 restituerunt, vectigalem tamen ac subjectum. Thessalonicae cum ingenti Venetorum clade anno 1431 potiti sunt. Antigoniam urbem Epiri anno 1434 Amurathes II expugnavit. In Hungariam anno 1437 truculentus irrupit. Captam a Mahumete II, anno 1453, capite v, C. P. dictum supra. Corinthum anno 1458 in sui potestatem redegerunt, et ad vectigalia pendenda compulerunt Peloponnesum. Bosna excoriato Stephano rege, Turcis cessit anno 1463. Theodosiam, vulgo Caffam, eripuerunt anno 1475 Genuensibus, jam Styria et Carinthia incursionibus non semel vexata. Capta anno 1480 civitate Hydrunti, episcopum serra lignea scisserunt. Venetis anno 1499 urbem Æoliæ Naupactam, vulgo *Lepantum*, abstulere, inde cædibus ac rapinis Forum Julii usque irruentes. Illud adnotare sat erit, solum Mahumetem II, præter imperia duo, duodecim regna urbesque supra ducentas imperio suo subjecisse. Longe minora sunt quæ Turcis contigerunt adversa. Frustra anno 1428 Cretam insulam, et anno 1444 Rhodum aggressi sunt. Non una tantum vice cum Schanderbejo adverso Marte pugnarunt, anno præsertim 1465. Recuperato Hydrunto ab Alphonso Calabriae duce anno 1481, in captivitatem redacti sunt quotquot illic aderant.

Sunt quædam res post cruenta bella narrandæ. Verona Scalligerorum sedes anno 1405 venit in potestatem reipublicæ Venetæ. Ladislaus rex Apuliæ anno 1408 Romam hostili manu aggressus ad fugam a Paulo Ursino compellitur. Exorta anno 1418 seditione Parisiis, interfecta fuerunt a populo fere duo millia studiosorum adolescentium. Genua anno 1423 expugnata fuit a Philippo duce mediolanensi. Veneti cum Florentinis anno 1427 juncti sunt fœdere. Joanna puella Lotharingiæ, arma induens anno 1428, et Gallis auxiliares copias adducens, strenue

pugnavit adversus Anglos, sed ab his capta an. 1429 viva combusta fuit Rothomagi¹. Genuenses anno 1434 sese vindicarunt in libertatem. Galli anno 1436 receperunt Lutetiam Parisiorum, quam occupaverant Angli². Laurentius Medicæ gentis decus, litterarum Mecænas et princeps patriæ³, obiit Florentiæ anno 1492, quo anno Christophorus Columbus, Ligur, novum orbem Hispanis et Lusitanis aperuit. Americus item Vesputius, Florentinus, anno 1497, quartam illam orbis partem invenit quæ ab illius nomine nuncupatur America.

Addamus de litterarum incrementis perpauca. Patrocínio prælaudati Laurentii Medicei complures suffulti, ingenii sui vires exerere studuerunt. Hos inter celebrantur *Christophorus Landinus, Angelus Politianus, Laonicus Chalcondylas, Marsilius Ficinus, Joannes Lascaris*, aliique. Christophori ignoratur annus emortualis, sed ejus in Danthem Commentaria primo in lucem prodierunt Venetiis anno 1487. Obitus Politiani consignatur anno 1494. Florebat Chalcondylas circa annum 1484. Joannes Lascaris a Laurentio missus in Græciam, ut rariora mss. perquireret, magnopere in Etruria per idem tempus græcarum litterarum cultum promovit. Marsilii Ficini immortalis spiritus ex angustiis corporis exiit anno 1499. Ad Mediceas ædes, tanquam ad musarum asceterium, etiam convolarunt vir summus *Ermolaus Barbarus*, Venetus, et ingeniorum phoenix⁴.

¹ Anno potius 1430 capta Compendii, vulgo *Compiègne*. Dicta *Joanna d'Arc* et puella aurelianensis. Ejus patria *Domremy*.

² Quibusdam in Vestphalia deficientibus ab episcopo coloniensi anno 1446 ad Adulphum Clivensem principem, ingeniose adnotatum tempus versu 2 psalmi xxxi :

NoLlTe fieri SICVT eqVVS, et MVLVS, qVibVS non est IntelLEctVS.

³ Laurentius filius fuit Petri II Medicei, et frater Juliani in factione *Pazzorum* interfecti anno 1478, discipulus Gentilis Aretini, ac pater Petri, qui ei successit in patriæ regimine, et Joannis, qui ad summum pontificatum ascendit assumpto nomine Leonis X.

⁴ *Joannes Picus* natus an. 1463, obiit anno ætatis suæ 23 nondum exacto, eique inscriptum epitaphium :

Joannes jacet hic Mirandula. Cætera norunt
Et Tagus, et Ganges, forsan et Antipodes.

Obiit Picus die 15 kal. decembris, quo die Florentiam ingressus est Carolus VIII, rex Galliarum.

Joannes Picus Mirandulanus, ambo extincti anno 1494. Atqui hi eruditione claruerunt omnigena. Adde *Joannem Aventinum, Gerardum Mercatorem, Julium Cæsarem Scaligerum, Joannem Sleidanum, Joachimum Camerarium, Georgium Fabricium, Raphaelem Volaterranum, Volphangum Lazium*, etc.

Quaslibet autem facultates exornarunt peculiari ratione viri doctissimi. Nam quis de latina lingua et de eloquentia plus meruit *Ambrosio Calepino*¹ et *Laurentio Valla*? Ambrosius Augustinensis, auctor Dictionarii, quod omnium teritur manibus, ex Bergomensi familia comitum Vallis Calephiæ, ex qua cum ipsi, tum latinis lexicis deprompta est appellatio, ad annum 1511 pervenit. Florebat eruditione et eloquentia circa annum 1460, et toto deinceps vertente sæculo *Joannes Jovianus Pontanus*. Laurentius Valla decessit Romæ an. 1465 sequenti epitaphio in æde Lateranensi cohonestatus,

Laurens Valla jacet, Romanæ gloria linguæ :
Primus enim docuit, qua decet arte loqui.

Excelluere oratoria arte *Jannotius Manetti* Florentinus, *Bartholomæus Facius* Genuensis, et *Augustinus Dathus* Senensis, de quibus agit etiam Caveus ad annos 1440, 1450 et 1460. Sola Florentia tres historicos per celebres præ cæteris produxit : *Poggium Bracciolini, Matthæum Palmerium* et *Benedictum de Accoltis*; Aretium *Leonardum Brunum*; Chiensis insula *Leonardum Justinianum*. Contigit Poggii obitus anno 1459. Palmerii anno 1475. Benedicti anno 1466. Brunus decessit anno 1443 aut sequenti; Justinianus post annum 1453. Notatur autem Poggii epigrammate Sannazarii², quod Florentinorum discordias præterierit silentio; et Palmerius³, quoniam docuit

¹ Ambrosii Calepini Dictionarium in lucem primum prodiit anno 1504, unde editio anni 1509 dicata Ægidio Viterbiensi, est secunda, non prima.

² Actii Sinceri San. de Poggio epigr. :

Dum patriam laudat, damnat dum Poggius hostem,
Nec malus est civis, nec bonus historicus.

³ De Palmerio Hugolinus Verinus lib. II *Illustr. Fl.* :

Tu quoque, Palmeri, quamquam te ceperit error
Spirituum haud parvo es celebrandus honore.

pythagoricam animarum transmirationem. Leonardo Bruno in Florentino [S. Crucis templo erectum fuit cum epitaphio¹ marmoreum sepulcrum, atque in ejus funere eloquentissimam habuit orationem prælaudatus Jannotius Manetti. Synchronus iis fuit *Hugolinus Verini*, qui Florentiam perpolito carmine illustravit, aliaque plura metro conscripsit². Hoc demum sæculo de rerum inventione scripsit *Rodolphus Agricola*, qui libros suos absolvit anno 1480. Excelluerunt postremo *Joannes* de Imola jurisprudentia, et eodem fere tempore *Baldus*; Mathesi *Joannes* Regiomontanus; latinitate *Pomponius Lætus*, de quo vide supra cap. III. Excelluit inter rhetores *Bartholomæus Fontius* Florentinus eodem tempore, quo memoratus Angelus Politianus, atque de illo scriptum reperi :

Fontius est rhetor, pubis moderator Hetruscæ,
Judicio, et nulli morum pietate secundus.

Ad scientiarum ornamentum haud mediocriter contulerunt institutæ aut restauratæ hoc sæculo Academiae. Herbipolensis in Franconia initium habuit anno 1403. Basileensis anno 1459. Friburgensis an. 1460. Ingolstadiensis anno 1472. Moguntina an. 1482. Melioribus legibus an. 1452 formata Schola parisiensis et elegantioris doctrinæ præceptoribus instructa Monasteriensis in Vestphalia an. 1490³.

¹ Inscriptio ad Leonardi Aretini sepulcrum in templo FF. Minorum Conventualium Florentiæ :

Postquam Leonardus e vita migravit, Historia luget, Eloquentia muta est, ferturque Musas, tum Græcas, tum Latinas lacrymas tenere non potuisse.

² De poetis *Maphæo Vegio*, *Angelo Politiano*, *Francisco Phidelfo*, et *Michaele Marullo*, qui periit submersus in Cæcina Hetruriæ amne, vide *Vossium De poetis latinis*, cap. VII. Inter Florentinos excelluit quoque *Paulus Pauli F.*, de quo *Hugolinus Verinus* :

Quid Paulum memorem? terram qui norat, et astra,
Qui Perspectivæ libros descripsit, et arte
Egregius Medica multos a morte reduxit.

³ Institutæ ulterius fuerunt Academiae taurinensis anno 1405, Lipsiensis an. 1408, Lovaniensis anno 1426. Lovaniensem Academiam, quam *Joannes* dux Brabantiae instituit anno 1426, *Eugenius IV* confirmavit an. 1431. Codaniæ vulgo *Copenhagen* in Dania, initium habuit an. 1479, auctore *Christiano I*, *Andreapolitana* anno 1431, *Valentina* an. 1452, *Nannetensis* an. 1460 et *Rostochiensis* an. 1490.

Contulit demum quamplurimum ad litterarum splendorem et studiosorum commodum artis typographicæ inventio. Hanc historici referunt ad annum 1440, et auctorem faciunt *Joannem Gottenburgen* Argentoratensem, commorantem Moguntiae. Hanc artem *Sixtus Rusinger* et *Uldaricus* quidam Germanus circa annum 1470 Romam ac Neapolim traduxerunt. Exercuerunt illam primitus *Joannes Fust* et *Petrus Schœffer*, item Germani. In Gallias primum intulit circa annum pariter 1470 *Ulricus Gering* Constantiensis. Ad perfectionem adduxere Venetiis circa annum 1500 *Aldus Manutius*, et Parisiis *Robertus Stephanus*. Antiquiores libri, qui absque loci et typographi nomine inveniuntur impressi, sunt *Psalmorum Codex* anno 1457, *Rationale divinatorum officiorum Gullielmi Durandi* anno 1459, *Catholicon Joannis Bladi de Janua* anno 1460, *Decor puellarum* anno 1461, *Biblia* latina anno 1462. Moguntiae autem cum nomine *Joannis Fust* et *Petri Schœffer* impressum fuit anno 1465 opus *Ciceronis De officiis*. Qui artis tam præclaræ inventionem Germanis invident, aiunt apud Sinenses et Mexicanos ante plures annos obtinuisse; sed iis, quos laudavi, artem litterarum fusoriam, formam, notasque et dictiones, ac pagellas conjungendi facilitatem, non possumus denegare⁴.

⁴ De artis typographicæ inventore *Aprutinus* episcopus :

Imprimit ille die, quantum non scribitur anno,
Et quidam illius ævi Teutonicus :
Nuper ab ingenio Rhenanæ gentis et arte
Librorum emersit copia larga nimis.
Et qui e divitibus vix regi obvenerat olim,
Nunc liber in tenui cernitur esse casa.
Quæ doctos latuit Græcos, Italosque peritos,
Ars nova Germano venit ab ingenio.